

ACC. N:R M. 16285: 1-14.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Algot Nilsson, Osby*
Härad: *V. Göinge* Berättare: *" " "*
Socken: *Visseltofta* Berättarens yrke: *lantbrukare*
Uppteckningsår: *1965* Född år *1887* i *Visseltofta*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Breddling. s. 1-14.
(tillg. sid. 14.)

LUF 127

Skriv endast på denna sida.

1
ACC. N:R M. 16285:1

Biodling

Uppgifter härnär är från Visseltofta socken
och tiden från 1900 till nuvarande tid.

Antalet biodlare har så småningom minskat
betydligt så att nu är det endast en och annan som
har bin. Under 1800-talet var det nästan alla bönder
och torpare som hade några bikupor var. Här i orten var
det ju mest småbrukare med en odlad areal av 10-15 tunnland.
Torparna har ju försummat ty nu finns ej längre några
torp. Nu är det endast äldre lantbrukare eller invalider
som kan ha vilket arbete som helst som ägnar sig åt
biodling. Orsaken till förändringen är att lantbrukarna
ej har tid att pressa upp bin. Det var ej så många kuper
varje biodlare hade 3-6 var vanligt, sällan flera. Det var
ganska vanligt att man ägde bin gemensamt. Det kallades
att ha bin till hälsotenbruk eller "till handlare". När
någon lämnade bort en bikupa till en annan skulle han
ha hälsoten av avkastningen. Min far brukade ha bin

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

9/8 - 65

2

ACC. N:R M. 16285:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

borta på tre eller fyra ställen på detta sätt. Det har endast varit en person här i orten som haft så många bin att det var hans huvudsakliga inkomst. Det var sällan man använde ihåliga stockar som bostad åt bin. Biägaren kunde själv tillverka dessa. De var vanligen av lind som blivit ihålig. Man ville gärna ha så stora att de var 25 cm. invändigt. De stod. Man hade inte mer än ett samhälle i stocken. Man skar ut en springa cirka en cm. hög och en desimeter bred till ingång. Flygbrädet sammanhängde med botten. Liksom med halmkuporna rökade man ihjäl bina innan de skattades. Stroken var placerad i den s. k. bihaven framför huset där man också hade halmkupor. Bistockar av bräder fanns ej. Halmkuporna var de vanligaste bostäderna för bi. Liggande halmkupor fanns ej. Det var ingen annan benämning än bikupor. De tillverkades av en händig torpare vintertid då det var brist på arbete. De tillverkades av röghalm med band av vide eller gril.

ACC. N:R M. 16285:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Kuporna var 30-40 centimeter i diameter i botten samt något mera i höjd och avsmalnande mot toppen. Man brukade sätta ett kors av pinnar i toppen av kupan för att bina lättare skulle kunna fästa varkakorna. Det fanns kransar av samma materiel som kuporna, men man använde också fyrkantiga trälådor att sätta under kuporna. Flughälet var en springa cirka en cm hög och en dm bred. Botten var vanligen rund och något större än kupan. Flusterbrädan var sammanhängande med botten. Till botten användes vanligen gran. Emellan kupan och botten tätades med lera. Som skydd mot regn användes råghalm som formades som en trätt och sattes över kupan. Halmen skyddade också för kölden. Omkring 1930 slutade de flesta upp med kupor. Vem som använde dem längst är ej lätt att säga då en del biodlare fortsatte med kupor en tid sedan de skaffat bihus. Tråkupor använde man på 1800-talet. Som fångstkupor kunde man använda halmkuporna även sedan man

skaffat bihus. Den som var först här i orten med att använda bihus var Enock Svensson Kylan Kisseltofta. Bioterna fick man från Kristianstadstrakten där det var en folkskollärare som var biodlare i stor skala. Samhällen kallades bihus. De tillverkades i Markaryd av en snickare som hette Melin och som specialiserat sig på biredskap. De första bihusen som tillverkades var små och liknade en liten hundkoja samt rymde endast ett samhälle. De hade dock ramar för vaxkakor. Sedan började man med större bihus med plats för två eller fyra samhälle samt med konstvar. Bihusorna var placerade på södra eller östra sidan av huset. Stället där husorna stod kallades "bihaven" och var avstängt med ett staket. Husorna borde helst inte flyttas det var endast om det kom tjusbin som man gjorde detta. Husorna stod på en bänk av två timmerbitar med fyra ben. Denna bänk stod i två grunda vattenhoar för att hindra myror att komma in i husorna.

ACC. N:R M. 16285:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

För att hindra möss och råttor virade man en krans av näver eller papp kring bänkens ben och beströk denna med någon sorts lim. I vanliga fall var det gårdens ägare som skötte bina, men om denna var borta fick hustrun och barnen sköta om dem. Sedan man fick moderna bihus har det ju mest varit ägaren som skött bina. I vanliga fall behövdes ej något skydd mot bina. Det var endast när man beskattade dem som man behövde skjuta eller rikade mot dem. Halmkuvorna rengjordes endast då man hade beskattat kupan genom att röka ihjäl bina. Man brukade använda en snissruska till rengöringen. Om en kupa hade litet honung fodrades bina om våren. Där man har bihus beskattas bina hårt på honung och så utfodrar man dem mer. Det var sockerlösning som man utfodrade dem med. En del hade ett mycket lågt träg som man förde in genom ingången. Andra åter hade en träask som man satte i tyggen av kupan. Vattnen brukade man sjöga bina. Om ett samhälle förlorade vissen kallades det vissefallst. I halmkuvor

ACC. N:R M. 16285:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

kunde man ej göra något åt detta utan man sökte
ihjäl bina och tog hornungen som fanns. I bihusen kunde
man köpa en vise och släppa in. Biödlarna hade på
senare år en biödlarsförening som anskaffade visar.
Vilka halmkupper som borde övervintra avgjorde man genom
att lyfta dem samt se akt på vilka som innehöll mest bin.
Man tog de lättaste och svagaste samt de tyngsta som
hade mest hornung, samt lämnade för övervintring de
medelmåttiga som dock ansågs kunna överleva vintern.
Tre eller fyra år ansågs vara längsta tiden för ett bisamhälle.

Innan bin togs in i kupan smordes den med hornung
eller om sådan ej fanns med kamomillörter. Några särskilda
bruk för att få bina att trivas fanns inte annat än att
man behandlade dem lugnt och varsamt.

Fiender till bina var bl.a. svartmyror och för att hindra
dessa hade man grunda hoar med vatten som bibänkens
ben stod i. Mot roobin brukade man stänga inne bina en
dag, och de bin som då kom slog man ihjäl med en kvast.

Med yngelbrida var det inget annat att göra än att förstöra samhället. Ett samhälle i kupa av halm kallades för kupa. Bina kallades för vise och drinare eller vattenbi samt arbetsbin. Arbetet med att samla honung och pollen kallades för drag. Binas bygge kallades för kakor. Bina arbetade bäst tidigt på morgonen samt den tid ljungen blommade.

Swärmingen inträffade en solig förmiddag och då man väntade swärming brukade man sätta en snisruska eller ett lövträd framför bigården för att bina skulle sätta sig där. Men stundom flög de längre bort och satte sig på svåråtkomliga ställen och det kunde hända att de helt försvann. Om en svärm flög bort så tillföll den markägaren på vilkens mark den slagit sig ned om sig frivillig inremskommelse träffades. När svärmen samlat sig i en klunga i den uppsatta ruskan tog man denna och lade den i en skuggig plats och satte en kupa över och då brukade bina krypa in i den.

8
ACC. N:R M. 16285:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

För att söka reda på när bina skulle svärma brukade man lyssna på kyporna om kvällarna då visarna ropade, som man brukade säga. Man hörde då två olika ljud som man tolkade som att den ene visen sade "ut" och den andre sade "kvar". Det hände stundom att då bina ej ville sätta sig på den avsedda platsen att man förde oräsen genom att slå på grytbord eller dylikt, eller också sprutade man vatten på de som ville flyga längst bort. Att flytta en svärm från en kupa till en annan kunde vara rätt besvärligt, men man brukade göra det i skymningen då bina slagit sig till ro, och då tog man en skov och föste bina varsamt in i den andra kupan.

Beskattningen av halmkupor företogs i september månad. Enligt en gammal tradition skulle detta ske den 4 september som helte Moses i den gamla almanackan. Men stundom var detta för tidigt, då ljungen blommade sent varför man så småningom frångick denna tradition.

ACC. N:R M. 16285:9.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I halmkyporna som skulle beskattas måste man röka ihjäl bina. I bikusen kunde man utföra beskattning flera gånger om man så önskade. I halmkyporna skar man ut honungskakorna varefter man kramade eller pressade ut honungen från variet. Ljungar kom ej i bruk förrän 1920. Den som först anskaffade honungs-slinga var Enoch Svensson Kylen ~~Östg.~~ Visseltofta.

Honung användes som sötningemedel också till kaffe, samt i stället för smör och även som prälagg då man hade både smör och honung. Man hade honungsdricka som måltidsdryck. Det var sällan som honung användes vid bakning, men man bakade en sorts kakor som kallades honungsbakelser. Honung användes ofta som läkemedel. Till utvärtas bruk användes den inte, men ofta till invärtas bruk. Iblandom tillsammans med kamfer eller ingefära. Det var mest mot förkyllning och luftträskatorr, men också mot reumatism. Kromera användes honung inte så ofta som läkemedel.

Man brukade förvara honungen i saltglaserade
lerkärl. Det fanns olika kvaliteter, ty honungen
från ett gammalt samhälle med gammalt mörkt
vax gav ej så fin honung som ärssvärmar. I en
halmkupa med undersätt kunde det skördas cirka
15 kg honung. Den som hade flera samhällen sålde
ofta honung. Att biordningen gått tillbaka beror nog
ej på honungspriset utan på att man ej har tid
att sköta bin nu för tiden.

Om en bra bikupa kunde man få ett kilo vax
och av kupan med undersätt något mera. Vaxet
smältes och silades genom en duk i en liten gryta där
vaxet stelnade till en tjock skorpa. Vaxet användes
stundom till ljus. Men man brukade mest sälja
det till nyssköpare. Sedan man började med bihus
brukade man sända det till en fabrik som pressade
det till vaxkakor som användes i bihusen. Härigenom
sparades mycket arbete för bina som släpps att samla vax

ACC. N:R M. 16285: //

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Som läkemedel har wax ej använts. På marknader var det nyköpare som köpte upp stora ~~partier~~ wax. Vad priset var kan jag ej säkert erinra mig men jag tror det var 1.50 kg.

sedan man började med bitus har de flesta biodlare varit anslutna till biodlareföreningar. Man har haft en kontrollant som undersökt om sjukdomar förekommit hos bin. Man har gemensamt undersökt om gemensamma inköp av honungsblungor och andra biredskap kunde göras till billigare priser, och man har inköpt bidrottningar även från utlandet. Man har anordnat kurser och föreläsningar. Föreningsverksamheten har påverkat lönsamheten. Handböcker om biodling har varit tillgängliga. Tidskrifter om biodling lästes ju för att taga del av nya rön. I någon mån har nog annonsering bidragit till utökande av redskap.

Under tiden som bina samlade honung var de mest benägna att stickas. När de skulle beskattas var

ACC. N:R M. 16285:12.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

de också arga, samt när det var personer som var rädda för dem och slog efter dem. Man brukade märka att de svängde runt några gånger innan de stöck.

Att de påverkades av någon särskild lukt har ej kunnat påvisas. Genom att arbeta lugnt och sakta kunde man lugna dem. Mot bistick brukade man använda kallt vatten eller ättika. Man brukade förr anse att bistick var botemedel mot värk särskilt i chias.

Det var vissa personer som sällan eller aldrig blev bistuckna men det berodde nog på att de uppträdde lugnt och vänligt mot bina. Man brukade säga att en del personer hade god tur med bin och det såg så ut, men berodde nog på skicklighet samt skyddat gynsamt läge. Det var ej någon särskild benämning på dessa personer. En person som hade många bin brukade man benämna bikung. Denna benämning förekommer ej numera.

Något särskilt att iaktaga då man fick ett mytt

ACC. N:R M. 16285:/3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

samhälle var det ej, men man brukade säga att man skulle vara tystlåten mot dem de första dagarna. Man brukade påstå att det var god tur med flittade bin. Det brukade man också säga om bin med mer än en ägare, sådana som var lämnade till häftenbruk s. k. "handlarebin" var det särskild tur med. Det var särskild åsikt angående köpta eller stulna bin, för del personer ville inte sälja bin, ty då ansåg de att man också sålde turen. Man kanske världade de bina bättre som man fått i gåva.

Några särskilda åtgärder vid biägarens död företogs ej. Man brukade ofta säga att turen gick bort med ägaren. Något särskilt att iaktaga i samband med begravningen förkom ej.

Arg som ett bi brukade man säga om en person med hetsigt humör. Snarstucken brukade man säga om den som ej tålde skämt eller kritik.

Till

M.16285:14.

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

Folklivsarkivet Lund

Med anledning av önskade komplettering till
mina uppteckningar om biordling får jag meddela följande.

På sidan 4: Enoch Svensson Kylen Visseltofta som var
den förste här i orten som använde bihus
inköpte dessa 1921.

På sidan 9. Flonungsslunga började han använda 1923

På sidan 11. Prisuppgiften på var är så långt tillbaka som
1902 då jag som femtonåring sålde var på
Osby marknad.

^{Osby}
Kulleröd den 4 september 1965

Olaf Nilsson

Skane
V. Flonungssl. heb.
Visseltofta an.
år 1965